

Publikaties van Roger Odin
over semio-pragmatiek

- 'Rhétorique du film de famille', in *Rhétoriques, sémiotiques, revue d'esthétique* (Parijs, UGE), 1979, jrg. 1, nr. 2, pp. 341-371.
- 'L'entrée du spectateur dans la fiction', in: Jacques Aumont en Jean-Louis Leutrat (ed.), *Théorie du film*. Parijs (Albatros) 1980, pp. 198-213.
- 'Le film de fiction menacé par la photographie et sauvé par la bande-son. A propos de LA JETÉE de Chris Marker', in: Dominique Chateau, André Gardies en François Jost, *Cinéma de la modernité: films, théories*. Parijs (Klincksieck) 1981.
- 'Pour une sémio-pragmatique du cinéma', in: *Iris*, jrg. 1, nr. 1, 1983.
- 'Mise en phase, déphasage et performativité dans LE TEMPESTAIRES de Jean Epstein', in: *Communications* 38: 'Énonciation et cinéma'. Parijs (Seuil) 1983.
- 'Dokumentaïre film, dokumentariserende lektuur', in: *Andere Sinema* 81: 'De andere film', 1987.
- 'La sémio-pragmatique du cinéma sans crise, ni désillusion', in *Hors Cadre* 7: 'Théorie du cinéma et crise dans la théorie' (Saint-Denis, PUV) 1989.

Christina Junginger

Hier wordt gewerkt
Verslag van het vijfde Film- und
Fernsehwissenschaftliches Kolloquium
te Hannover

In oktober 1992 werd in Hannover het vijfde Film- und Fernsehwissenschaftliches Kolloquium gehouden. De opzet was een actuele bestandsopname van film- en televisiestudies in de Bondsrepubliek. Dat wil niet zeggen dat er geen interesse was voor bijdragen uit andere landen, want die waren ook welkom. Er waren überhaupt weinig beperkingen, noch thematische, noch die welke voortvloeien uit de eis van zuivere filmstudies, noch die welke om de hoek komen kijken wanneer voor een geselecteerd gezelschap van grote namen is gekozen. Een ieder werd in de gelegenheid gesteld zijn onderzoeksobject, en daarmee zijn actuele specialisatie, aan een grote groep te presenteren. Aangezien een net afgestudeerde als ik niet snel persoonlijk uitgenodigd zal worden om aan een colloquium deel te nemen, en aangezien mijn specialisatie geen specialisatie is waarvoor men thans een thematisch omschreven colloquium kan verwachten, bood Hannover mij een kans om uit de kleine kring van Nijmeegse medewerkers te breken en mijn werk ver van huis aan een publiek te presenteren. Eenmaal in Hannover bleek dat hier uitsluitend werk in wording werd gepresenteerd.

Een internationale werkgroep (waaraan ook studenten meewerkten) onder leiding van H.J. Wulff (Berlijn) presenteerde bijdragen over de compilatiefilm. Wulff beschreef de historiserende tekstsemantische functie van de compi-

latiefilm; Marc Terjung behandelde aan de hand van DEAD MEN DON'T WEAR PLAID de functie van taal als middel voor de produktie van continuïteitseffekten in compilatiefilms.

Buiten deze bijdragen was er nog een ander gemeenschappelijk thema, namelijk historisch bepaalde veranderingsprocessen in de Duitse filmproductie. Lutz Haucke (Berlijn) onderzocht in een Oost-West-vergelijking flashback-strategieën in films uit de jaren zestig. Stephen Lowry (Bremen) trachtte middels een tekstuele analyse van HELDEN DER ARBEIT (DDR, 1988) de broosheid van de DEFA filmproductie-ideologie van de jaren tachtig aan te tonen. Petra Schepers (Hannover) belichtte de wederzijdse beïnvloeding van maatschappelijke veranderingen in de jaren zeventig en tachtig in de DDR (op gang gebracht door een alternatieve DDR-anticultuur) en de veranderingen in de DDR-film uit dezelfde periode. Deze drie bijdragen van niet-voormalige-Oost Duitsers kunnen als verwerkingsactiviteit van het recente DDR-filmverleden en -filmproductie worden beschouwd. Deze bijdragen, die steeds in een historisch-maatschappelijk kader geplaatst werden, doen denken aan de vele fascisme-filmstudies van vroeger.

De historische bijdragen van de voormalige West Duitsers gingen verder terug in de geschiedenis van de Duitse film en filmproductie. Gerlinde Waz (Berlijn) onderzoekt de Duitse koloniale film en expeditiefilm in de periode van keizer Wilhelm en het nationaal-socialisme, met de tussenliggende periode van de Weimar Republiek. Zij constateert, parallel aan de verschillende politieke systemen, stilistische verschillen in de films. Petra Putz uit Mün-

chen presenteerde een vooruitblik op haar promotie-onderzoek, waarin zij de opkomst en ondergang van de filmproduktiemaatschappij Emelka (München, 1919-1933) bestudeert. Putz beschouwt het antagonisme tussen Beieren en het Duitse Rijk als bepalende factor voor de ontwikkeling van Emelka. Beieren wilde een eigen filmproduktiemaatschappij, waarin de eigen Zuidoost-Duitse aard tot uitdrukking zou komen. Dit uitgangspunt bepaalde de produkties van Emelka tot aan het faillissement. Putz heeft nog geen films uit de Emelka-produktie kunnen onderzoeken, waardoor haar bijdrage vooral politiek-historisch was; een context-onderzoek vanuit een niet-filmisch perspectief. Ook Wolfgang Samlowski's beleidsonderzoek is een voorbeeld van niet-filmisch context-onderzoek. Hij trachtte een overzicht te geven van filmfestivals als podia voor de presentatie van regionale, landelijke, nationale en internationale overheidsinstellingen.

Ikzelf poogde middels een semio-pragmatische analyse van de prepositionering van de fictiefilm-toeschouwer in drie verschillende institutionele contexten, de noodzaak en de mogelijkheid voor de ontwikkeling van een specifieke film-didactiek voor het onderwijs onder de aandacht te brengen.¹

1. In mijn doctoraalscriptie *Geloofwaardig, realistisch en uit het leven gegrepen – pleidooi voor een toegepaste semio-pragmatiek*, KUN, Nijmegen 1992, behandel ik de institutionele prepositionering van de fictiefilmtoeschouwer als voorwaarde voor de positionering van de fictiefilmtoeschouwer door de film zelf. De toetsing van Odins semio-pragmatisch model van de operatie van fictionalisering aan sociaal-empirisch materiaal uit het filmonderwijs, en daarmee ook de perceptie van de fictiefilm door de empirische toeschouwer, staat in deze scriptie centraal.

Ernst Behne en Claudia Bellerjahn (Hannover), beiden gespecialiseerd in cultuurpedagogiek, behandelden filmmuziek. Behne trachtte een aanzet tot de formulering van een cognitieve theorie van filmmuziek te presenteren; Bellerjahn gaf een tussenrapport van een 'laboratorium'-onderzoek naar de invloed van filmmuziek op de filmperceptie. Tegen mijn verwachtingen in, bleek mijn bijdrage niet aan te sluiten bij die van Bellerjahn, hoewel bij beide onderzoeken de filmtoeschouwer, de perceptie en de filmeducatie centraal staan. Bellerjahns constructie van het experimentele veld is een kunstmatige constructie, met een testsituatie onder een glazen stolp. Ik construeer het experimentele veld daarentegen door de selectie van sociaal-empirische, aan de werkelijkheid ontleende situaties. In dit opzicht sloot mijn bijdrage dan ook beter aan bij die van de andere deelnemers. De besprekingen rond de compilatiefilm en die over de filmgeschiedenis in een synchronisch of diachronisch perspectief zijn alle gebaseerd op materiaal dat ontleend is aan de empirische werkelijkheid. Dit empirisch materiaal (film en/of schriftelijke en mondelinge bronnen) functioneert bij elk van deze studies als experimenteel veld voor een hypothetische vooronderstelling, en zij voegen zich daarmee naar de traditie van een deductieve bewijsvoering. Bellerjahns onderzoek daarentegen past in de traditie van de inductieve bewijsvoering.

Robert Schändlinger (Frankfurt am Main) benadert film vanuit weer een andere invalshoek. Hij geeft een overzicht van het functioneren van film als sociaal-wetenschappelijke onderzoeksmethode van de empirie en bediscussieert deze.

Andreas Bock (Berlijn) leverde als enige een bijdrage aan het wetenschappelijke televisie-onderzoek. Hij vergelijkt verschillende theorieën, methoden en onderzoeksresultaten van empirisch onderzoek naar de consequenties van het verschil tussen zwart-wit en kleurentelevisie voor de perceptie van de toeschouwer.

De bijdrage van Kai Beate was noch sociaal-, noch film- of televisiewetenschappelijk van aard. Rabe benadert vanuit een erg persoonlijke visie de films van Bergman als diens worstelingen met religiositeit.

Hoe verschillend de onderzoeksobjecten en de feitelijke benaderingen ook zijn, de vertegenwoordigers van de Duitse film- en televisiestudies bleken goed met elkaar te kunnen communiceren, niet alleen via een specifiek filmisch, maar met name via een sociologisch jargon (vooral ontleend aan de Frankfurter Schule). Juist deze sociologische inbedding betekende voor mij, een Nijmeegse representante die, in het voetspoor van de Franse etnologie en de semiotiek van de Parijse School, de empirische werkelijkheid met iets afwijkende termen categoriseert, een communicatief struikelblok. Maar de misverstanden vroegen en vragen om opheldering en uitdieping van de veelal impliciete vooronderstellingen. Soms betekent communiceren werken en verwerken. Het colloquium in Hannover gaf hier alle kans toe.²

2. De teksten die de verschillende deelnemers voor dit colloquium schreven, zijn verkrijgbaar bij het *Gesellschaft für Filmstudien*, Hohenzollernstrasse 47, 3000 Hannover.